

**25 dones. Quaderns Virtuals de material
transversal per a secundària**

MANEL PIRLA I LUNA
CURS 2006/07

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ.....	3
Antecedents del tema objecte del treball.....	3
Explicació del tema.....	3
Objectius i resultats proposats.....	5
TREBALL DUT A TERME.....	6
RESULTATS OBTINGUTS.....	7
CONCLUSIONS.....	9
BIBLIOGRAFIA.....	10
ANNEX.....	12
Guia per al professorat.....	12

INTRODUCCIÓ

Antecedents del tema objecte del treball

En l'àmbit de les Ciències Socials sovint utilitzem la figura d'alguns personatges històrics per tal d'entendre un període o bé per exemplificar les característiques d'aquest període. En aquest moment ens adonem que la majoria de referències que tenim són de personatges masculins. Si no trenquem aquest fet estem contribuint a perpetuar la visió androcèntrica de la història i, indirectament, estem transmetent que alguns àmbits són exclusivitat dels homes. Aquest és un tema que ens preocupa.

Per altra banda, la incorporació de les TIC en el món de l'ensenyament ha estat un aspecte que fa anys va despertar el meu interès. Així, he centrat la meua formació en les TIC, amb l'objectiu de millorar els recursos dels docents i fer més fàcil la comprensió dels temes als alumnes. Aquesta formació es va iniciar amb la realització d'un curs de Postgrau a la Facultat de Pedagogia Aplicada de la UAB en Multimèdia i aprenentatge, i ha estat ampliada amb diversos cursos del PIE (activitats Clic, aplicacions en Power Point, Creació de pàgines web, Creació de Quaderns Virtuals).

Explicació del tema

El treball que presentem vol ser una petita aportació en aquest camp. Consisteix en 25 unitats pràctiques que treballen aspectes, matèries i períodes diferents del currículum de l'ESO i del Batxillerat.

Cada unitat és independent, tot i que en alguns casos algunes d'elles podrien ser treballades conjuntament. Les unitats contenen, quan és necessari, petites explicacions teòriques senzilles i diversos exercicis pràctics de diversos graus de dificultat tant pel que fa al personatge escollit com a la seva època. Cada unitat proveeix material per a la realització de pràctiques de, com a mínim, una hora de durada, de manera que els 25 quaderns virtuals permeten que es treballi com a crèdit variable trimestral, matèria optativa o com a hora addicional durant un curs. També es pot utilitzar qualsevol de les unitats per a fer una o més pràctiques al llarg del curs.

Per a preparar aquest projecte he realitzat un doble treball. En primer lloc la revisió dels materials pedagògics més utilitzats pel professorat, que m'ha permès observar l'escassetat de referències a les aportacions de les dones en diversos camps. D'altra banda, he fet una selecció de 25 dones i les he agrupat en diverses categories. La selecció, que evidentment no pretén ser exhaustiva, s'ha fet en funció dels següents criteris:

- Intentar mantenir un equilibri entre els diversos camps (científic, artístic, literari...).

- Tractar els diferents períodes històrics. Només s'han exclòs alguns personatges contemporanis pel fet que són molt més coneguts i sovint treballats.
- Intentar que les seves aportacions facin referència a aspectes diferenciats.

Un Quadern Virtual és un quadern d'exercicis *on line* i interactiu. Presenta els següents avantatges:

- Té una presentació atractiva
- Permet l'autocorrecció d'alguns exercicis (aquells que demanen una resposta tancada)
- Permet la introducció de tot tipus d'enllaços a pàgines web
- Permet que el professorat que ho desitgi pugui descarregar el Quadern Virtual i adaptar-lo a les seves necessitats o actualitzar-lo
- Permet l'avaluació, correcció i intercanvi d'informació entre professorat i alumnat en xarxa a través de l'entorn educampus.
- Permet el treball en grup amb una pissarra digital i el treball individual amb l'ús de l'ordinador.

Les pràctiques han estat concebudes com a Quaderns Virtuals. Aquests Quaderns Virtuals contenen exercicis que poden ésser corregits de manera automàtica i d'altres que, com que no tenen una resposta tancada i única, no permeten aquest tipus de correcció. Hem intentat en la mesura del possible, mantenir un cert equilibri entre aquests dos tipus de qüestions. Lògicament l'estructura i característiques dels QV potencien els exercicis amb resposta tancada i per tant que pot ser autocorregida. Aquest és un dels avantatges dels quaderns virtuals. Però és també una de les seves limitacions. En un moment en que els dèficits en el domini de l'expressió escrita són evidents, aquest tipus d'exercici no permeten una millora en aquest àmbit. Per tal de compensar aquesta deficiència, les activitats de resposta oberta permeten treballar aquesta habilitat tot i que òbviament no poden ser autocorregides.

Els exercicis que l'alumnat realitza amb el Quadern Virtual poden ser corregits i avaluats en xarxa en l'entorn *educampus*. Recomanem que el professorat que no estigui familiaritzat en el treball en Quaderns Virtuals consulti els materials (curs telemàtic D82).

Voldríem subratllar alguns fets bàsics del treball en Quaderns Virtuals.

- Els QV no es poden executar des d'un ordinador no connectat a internet.
- Els QV no es poden visionar correctament sense el motor *Java* que podem descarregar fàcilment i de manera gratuïta www.java.com
- Si volem realitzar-ne l'avaluació en xarxa caldrà que tant el professorat com l'alumnat tingui accés a l'entorn *educampus* i per tant els cal estar donats d'alta com a usuaris i tenir un codi d'accés (gran part de l'alumnat està donat d'alta però cal que ho comprovem, ja que sovint no és un àmbit massa utilitzat per a ells). Es pot avaluar en xarxa si editem la proposta des de l'editor de propostes de l'*educampus* (podeu fer-ho seguint les instruccions que trobareu en els materials abans esmentats)
- El QV es pot modificar si es descarrega a l'espai de treball propi.

- Els QV es poden imprimir.

Objectius i resultats proposats

Fa poc més de mig segle, Federica Montseny definia a les dones espanyoles com “criadas para el hogar, siervas del cura, sacerdotisas del dios “qué diran” y de la diosa “costumbre”. Tot i que aquesta visió fruit d’una realitat dominant en aquella època ha estat feliçment superada en molts aspectes, continua existint una visió que, voluntària o involuntàriament situa a la dona en un segon pla.

A inicis del segle XXI la visió dominant en la majoria de temaris continua sent clarament androcèntrica. Cada vegada hi ha més professorat conscient d’aquesta situació i disposat a introduir elements que contribueixin a canviar-la. Aquest és un dels objectius bàsics: fer una petita aportació que contribueixi a trencar aquesta visió androcèntrica. També hi ha un gran nombre de professionals de l’ensenyament que voldrien introduir les TIC com a element motivador i innovador, però que se senten insegurs o que pensen que és molt complex. Les diverses dotacions que han rebut els diferents centres en els últims anys i la seva interconnexió a través de la xarxa ha fet que els materials que es difonen per internet siguin de fàcil accés per a tothom, alumnat i professorat. Per altra banda, la senzillesa dels quaderns virtuals facilita que qualsevol persona pugui treballar-los. Els Quaderns Virtuals *25 Dones* són, doncs, un material de fàcil accés per a tothom que hi estigués interessat, i d’utilització senzilla pel professorat i l’alumnat. És aquest el segon gran objectiu del treball, contribuir a la incorporació de les TIC a les aules fins i tot per a aquells que es mostren insegurs amb la utilització de les noves tecnologies.

El treball realitzat presenta els següents resultats:

1. Analitza l’aportació de les 25 dones següents:

- Àmbit científic: Hipàtia, Maria Gaetana Agnesi, Mary Sommerville, Marie Curie i Dian Fossey.
- Àmbit històric: Hatshepsut, Leonor d’Aquitania i Isabel de Castella.
- Àmbit literari: Safo, Hidalgarda de Bingen, Duoda, Christine de Pizan i Mary Shelley.
- Pensament i política: Rosa Luxemburg, Simone de Beauvoir, Victoria Kent i Federica Montseny.
- Antropologia i viatges: Gertrude Bell, Freya Stark , Delia Akeley i Margaret Mead.
- Àmbit artístic: Artemisia Gentileschi, Sofonisba Anguisciola, Camille Claudel i Frida Kahlo

2. Creació d’ un quadern virtual per cadascun dels personatges. Aquest quadern inclou textos per a comentar, exercicis de recerca a la xarxa, imatges per a visualitzar i/o analitzar, feines que posin de relleu la importància dels treballs del personatge i el relacionin amb la seva època.

3. Relació d' aquests quaderns amb diferents pàgines web que permetin ampliar el coneixement del personatge, l'època o l'objecte d'estudi.
4. Permet introduir el material creat a l'aula a partir de l'ordinador o d'una pissarra digital.

TREBALL DUT A TERME

El disseny inicial previst era el següent:

1. Documentació i recollida d'informació (3 setmanes)
2. Anàlisi dels recursos de la xarxa relacionats amb el tema (2 setmanes)
3. Realització dels exercicis i estructuració dels quaderns. (6 setmanes)
4. Elaboració de l'aplicació informàtica interactiva. (8 setmanes)
5. Revisió del projecte. Anàlisi de la feina feta i possibles retocs. (2 setmanes)

Tot i que en general l'estructura del pla de treball s'ha mantingut, caldria ressaltar que la duració d'algunes tasques ha ocupat més temps del previst. Així, a l'hora de documentar-se sobre algunes autores, el fet que l'autor de la llicència no fos especialista de la matèria ha complicat i allargat el termini previst. Una altra dificultat ha estat l'adaptació de certes aportacions de les autores al nivell educatiu de l'ESO. És un punt que ha retardat considerablement el pas 3 del disseny del treball. Caldria afegir també un altre element que ha provocat certes complicacions en l'elaboració dels QV: el fet d'haver de treballar connectat a la xarxa i alguns problemes amb el servidor han provocat retards i problemes tècnics a l'hora de fer els materials. D'aquesta manera, el que havia estat programat en 8 setmanes ha ocupat un període superior.

El desglossament de les tasques realitzades és el següent:

1. Recollida de material bibliogràfic, educatiu, cinematogràfic...
2. Tria dels recursos telemàtics relacionats amb el tema. Un aspecte bàsic a remarcar és el fet que aquests recursos tinguin una aplicació educativa. A la xarxa sovint trobem una gran quantitat d'informació, però només una part es pot utilitzar seguint criteris educatius. Una part important de la tria ha consistit en elegir recursos que tinguin una clara aplicació a la secundària obligatòria. Per altra banda, en alguns casos s'ha optat per escollir la possibilitat de remetre l'alumnat a pàgines web en diversos idiomes, la qual cosa permet el treball des de l'àmbit de les llengües estrangeres.
3. Elaboració del material didàctic i indicacions pel professorat.
4. Creació dels Quaderns Virtuals i del material multimèdia corresponent.
5. Correcció, revisió i test del material elaborat.
6. Difusió dels materials a partir de la pàgina web personal.

Respecte als recursos utilitzats, a grans trets podríem parlar de quatre grans tipus:

- Recursos bibliogràfics, entre els que cal incloure manuals de les matèries relacionades amb les autores, anuaris estadístics, informes d'organismes internacionals, llibres de text, articles especialitzats i bibliografia relacionada amb l'explotació de certs recursos informàtics.
- Pàgines web, elaborades amb finalitats pedagògiques, informatives o lúdiques, i realitzades per organismes internacionals, per institucions educatives públiques o privades, per ONG, per institucions científiques, per revistes, diaris, o televisions.
- Material audiovisual, pel·lícules, documentals, programes de televisió.
- Material informàtic: programes de creació i retoc de gràfics imatges i textos i programes de creació d'activitats interactives i de presentació de la informació

RESULTATS OBTINGUTS

El resultat obtingut són 25 quaderns virtuals que sota el títol *25 dones. Quaderns Virtuals de material transversal per a Secundària* pretenen aportar tota una sèrie de materials i eines per a treballar aquests personatges i la seva època. Per tal de poder treballar aquests materials d'una manera sistemàtica, els QV s'han elaborat seguint un mateix esquema estructural.

L'estructura escollida per elaborar els quaderns és:

A. Biografia.

1. El QV s'inicia amb una breu síntesi de la biografia del personatge treballat. Aquesta biografia no pretén ser exhaustiva, és tan sols una introducció a la vida i l'obra del personatge. Aquest punt ha de servir per que l'alumnat pugui situar mínimament el personatge analitzat i entengui quina és la seva singularitat.
2. A continuació i dins del mateix full biogràfic es recullen una sèrie de suggeriments per tal de poder ampliar els coneixements sobre l'autora i la seva obra. Aquests suggeriments apareixen principalment en forma de links a altres pàgines web, ja que un dels objectius del treball era la incorporació de les TIC a la feina docent. Sovint, també apareixen altres opcions per ampliar, per part del professorat i de l'alumnat, els coneixements sobre el personatge treballat. Així, en molts casos es proposen films que fan referència a l'autora i/o obres que estan relacionades amb ella. Cal remarcar, que la tria d'aquestes, s'ha fet majoritàriament des del punt de vista de l'alumnat, es a dir, es tracta d'obres que poden ser llegides i treballades per l'alumnat de secundària. Això vol dir que

sovint s'ha buscat proposar una proposta atractiva per tal d'estimular a l'alumnat a l'ampliació dels seus coneixements envers aquests personatge.

3. Per tancar aquesta primera part, apareixen un seguit de preguntes (en quantitat variable segons el QV) que permeten comprovar si l'alumnat ha assolit les explicacions de la biografia i al mateix temps conviden a aquests a navegar per les pàgines web referenciades per tal d'ampliar informació.

B. Context històric.

1. La segona part del QV s'inicia amb una explicació breu del context històric en el que va viure el personatge analitzat. Segueix la mateixa estructura que la biografia. Es tracta primer de tot d'entendre què passava en l'època en la que l'autora va desenvolupar la seva tasca. Aquest coneixement de l'època ha de ser referencial i molt general, ja que no es tracta d'una activitat pensada per a la classe d'història exclusivament. Les referències que aquí apareixen permeten a aquells interessats en el tema, navegar per la web per tal d'ampliar coneixements.
2. Les adreces web citades en el context històric tenen com a objectiu permetre l'ampliació abans citada.
3. Aquest segon apartat es tanca amb tot un seguit de preguntes que tenen com a objectiu que l'alumnat pugui assolir tota una sèrie de coneixements sobre l'època de l'autora. Igual que en la part biogràfica, l'alumnat es trobarà amb preguntes obertes i tancades i amb preguntes més guiades i d'altres en les quals l'alumnat ha d'aprendre a cercar informació per internet.

C. Anàlisi de l'obra.

La darrera part dels quaderns virtuals correspon a l'anàlisi de les aportacions que ha fet el personatge i la seva importància dins de la seva especialitat. A partir de preguntes variades, l'alumnat va analitzant diversos aspectes de l'obra de l'autora.

El resultat són 25 quaderns de dificultat i extensió variades. En principi tots ells estan pensats per poder realitzar-se en una classe d'una hora. Però, evidentment, per la quantitat de recursos i la possibilitat d'ampliar el tema, molts d'aquests quaderns poden tenir una durada de 2 o 3 classes. A nivell del tipus d'activitats, podríem establir tres grans categories:

- Les preguntes autocorrectives. Són la majoria i es poden presentar en formats diferents: tria de resposta única, respostes múltiples, ordenar un text, marcar una imatge... Són l'essència dels QV en tant que el mateix alumnat pot verificar si la seva resposta és o no correcta.

- Les preguntes obertes. Són aquelles que no permeten una autocorrecció. A l'alumnat se li obre un espai en el que pot escriure la seva resposta. Aquest tipus d'activitat més "tradicional" permet compensar una de les limitacions dels QV, el fet que l'alumnat no treballi la redacció. Cal recordar, també, que el fet de treballar en aquest format, permet a l'alumnat enviar telemàticament els seus exercicis al professorat i a aquests poder portar un control i donar resposta a les activitats i als dubtes, sense necessitat presencial.
- Les preguntes obertes i personals. Aquestes preguntes, més que una tipologia diferent, són una variant de les anteriors. La principal diferència consisteix en que la resposta és estrictament personal.

La guia del professorat, que apareix a l'annex d'aquesta memòria, és un resum d'alguns punts de la memòria als que se li han afegit una sèrie de comentaris amb l'objectiu que el professorat interessat pugui comptar amb una guia de consulta ràpida sense necessitat de mirar tota la memòria.

Els QV, la memòria i la guia pel professorat es poden visualitzar al cd adjunt o a la pàgina web www.xtec.es/~mpirla.

CONCLUSIONS

Pel seu caràcter transversal i multidisciplinar els Quaderns Virtuals 25 Dones poden tenir múltiples aplicacions. Poden ser treballats com a crèdit variable o matèria optativa. Es poden agafar algunes parts concretes i ser un material per tutoria. I evidentment són aplicables a la gran majoria de matèries de la Secundària Obligatoria. Per exemple: des de l'àrea de ciències seria apassionant parlar de les espècies en perill d'extinció i això es pot fer a partir de l'apropament al treball de Dian Fossey, o, per exemple, quan es treballa a ciències socials el tema de l'imperialisme i fem referència als grans exploradors com Livingstone o Burton, es podria parlar de Gertrude Bell. Aquest mateix personatge podria ser utilitzat en una classe de tutoria per analitzar les aportacions de les dones en un món que es presenta generalment com dominat per l'home.

Únicament a partir del treball conjunt entre diverses matèries i especialitats aconseguirem trencar amb la visió androcèntrica imperant i farem que els nostre alumnat del segle XXI deixi enrera certs prejudicis del passat. Seria òptim que tot el professorat del centre fes seva aquesta realitat i contribuís a partir de la seva matèria a trencar amb aquesta visió. Lògicament, aquesta tasca hauria de ser recolzada també per

les editorials i el professorat que participa en la realització dels llibres de text, més enllà d'afegir un dossier o alguna referència aïllada en mig del text.

L'altre element significatiu a ressaltar és la incorporació de les TIC a l'ensenyament. Un fet inqüestionable és que a mesura que avanci el nou segle, els mitjans relacionats amb les tecnologies de la comunicació hi seran cada cop més presents a la nostra feina. Una part important del professorat és encara poc sensible a aquesta situació. Tot i que sovint són conscients de les possibilitats d'algunes aplicacions veuen amb dificultat el poder utilitzar aquests mitjans. És aquí a on creiem que els Quaderns Virtuals tenen una important contribució. Per la seva senzillesa i les seves possibilitats poden ser un bon sistema d'entrada per molt professorat reticent a treballar amb les TIC. L'administració també té la seva part de responsabilitat. És necessari dotar als centres del material necessari per tal que el professorat no estigui constantment limitat a l'hora de treballar amb les noves tecnologies.

Respecte als continguts del treball, voldria recordar que l'objectiu era crear uns materials introductoris a les aportacions de diverses dones que han tingut un paper molt rellevant en la seva especialitat, i per extensió, en la història de la humanitat. En la mesura del possible s'ha intentat que els quaderns no fossin homogenis per tal d'aconseguir materials per a diferents nivells. En tot cas, intenten ser una porta oberta que permetin posteriorment al professorat i l'alumnat interessats ampliar en el coneixement d'aquestes 25 dones i la seva època. Tot i que aquesta aportació és únicament un pas més en les cada vegada més nombrosos materials que treballen en aquesta línia, esperem que contribueixi a trencar certs tòpics.

BIBLIOGRAFIA

La bibliografia citada fa referència especialment a temes de coeducació, obres generals i materials per a l'elaboració dels QV. La bibliografia específica de cada autora surt en el QV corresponent.

ALIC, M.: *El Legado de Hipatia. Historia de las mujeres de ciencia desde la Antigüedad hasta el Siglo XIX*, Ed. Siglo XXI, Madrid.

AA.VV.: *Escribtores. De Caterina Albert als nostres dies*, Fundació Lluís Carulla, 2005.

AA.VV.: *Autoridad femenina, autoridad científica: las mujeres y la ciencia, Maleta pedagògica amb material divers*, Centre Municipal d'Informació i Recursos per a les Dones, Ajuntament de Barcelona.

- AA.VV: *The international who's who of women*, Europa Publications, London, 1997.
- BONAL, X.: *Las actitudes del profesorado ante la coeducación. Propuestas de intervención*, Ed. Grao, Biblioteca de aula, 114. Barcelona, 1997
- DRONKE, P.: *Las escritoras de la Edad Media*, Ed. Crítica, Barcelona, 1994.
- GISBERT, M.: *Telemática y coeducación en los inicios de un nuevo milenio*, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona.
- GÓMEZ, J.: *Quaderns virtuals: aprenentatge i avaluació en xarxa, PIE. (Manual del Curs telemàtic)*.
- GONZÁLEZ, M.J.: *Les artistes i la modernitat. Política i representacions a L'Avenc*, n.312, abril 2006.
- HARDING, S.: *Ciencia y feminismo*, Barcelona, 1995.
- INSTITUTO DE LA MUJER: *En femenino y en masculino*, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Madrid, 1999.
- LLINÀS; MASÓ, A; SÁNCHEZ, M.: *Les dones i les filosofies*, Diputació de Barcelona, 2002.
- PULEO, ALICIA (coord.), *La Filosofía contemporánea desde una perspectiva no androcéntrica*, Secretaría de Estado de Educación, Ministerio de Educación y Ciencia, 1996
- URRUZOLA, M^a.J.: *Introducció a la Filosofia Coeducadora*, Ed. Maite Canal, Bilbao, 1995
- URRUZOLA, Mª J.: *¿Es posible coeducar en la actual escuela mixta? Una programación curricular de aula sobre las relaciones afectivas y sexuales*, ed. Maite Canal, Bilbao, 1991.
- VALERA, J.M : *Recursos para la Producción Multimedia* , UNED, 2000.
- VERKEN, V. M.; HERNÁNDEZ ZUBIZARRETA : *Mujeres, tecnología y desarrollo*. Madrid: Ministerio de Asuntos Sociales/Instituto de la Mujer.

ANNEX

Guia per al professorat

25 dones. Quaderns Virtuals de material transversal per a secundària

Els objectius bàsics que busquen els *QV 25 dones*, són per una banda contribuir a acabar amb la visió androcèntrica dominant a la majoria de matèries que s'imparteixen en els centres de secundària i crear una sèrie de materials que permetin donar a conèixer les fonamentals aportacions de 25 dones en diversos camps del coneixement humà. Per tal d'aconseguir aquest doble objectiu, s'han escollit 25 exemples de dones que en diversos camps han realitzat importants aportacions. La tria d'aquestes dones ha estat realitzada no únicament en funció de la seva importància i/o popularitat sinó amb la intenció de poder treballar diversos aspectes relacionats amb les diverses matèries que s'imparteixen a secundària. D'aquesta manera un dels objectius que es pretén realitzar és la creació d'uns materials transversals. A través d'aquests personatges l'alumnat s'endinsa en diversos àmbits del coneixement.

El material que volem elaborar és eminentment pràctic, en format de quadern virtual, que permeti un fàcil accés i combini la possibilitat del treball individual i el treball en grup. No es tracta de presentar una informació general en la qual l'alumnat únicament visioni uns continguts, sinó d'elaborar exercicis pràctics per tal que l'alumnat pugui treballar tot cercant i interpretant d'una manera activa la informació.

Tal i com hem comentat anteriorment, s'ha fet una tria de 25 dones que han fet aportacions significatives en el camp al qual s'han dedicat. La tria ha intentat mantenir un equilibri entre períodes històrics i àmbits de treball.

Els àmbits treballats són els següents:

- Àmbit científic: Hipàtia, Maria Gaetana Agnesi, Mary Sommerville, Marie Curie i Dian Fossey.
- Àmbit històric: Hatshepsut, Leonor d'Aquitània i Isabel de Castella.
- Àmbit literari: Safo, Hildegarde de Bingen, Duoda, Christine de Pizan i Mary Shelley.
- Pensament i política: Rosa Luxemburg, Simone de Beauvoir, Victoria Kent i Frederica Montseny.
- Antropologia i viatges: Gertrude Bell, Freya Stark, Delia Akeley i Margaret Mead.
- Àmbit artístic: Artemisia Gentileschi, Sofonisba Anguisciola, Camille Claudel i Frida Kahlo.

Estructura dels materials

Per mantenir una coherència i facilitar el treball, la totalitat dels QV elaborats presenten una estructura idèntica o molt semblant. En el primer fulls es treballa l'àmbit biogràfic. A continuació es faciliten una sèrie d'enllaços a pàgines web i a altres materials per poder ampliar coneixements. Tanca aquest primer full una sèrie de qüestions sobre la vida de l'autora.

Un segon full ens porta al context històric del personatge. A continuació apareixen també diversos links relacionats amb aquest moment històric. Per finalitzar el segon full, apareixen també un seguit de preguntes relacionades amb el moment històric en que va viure l'autora.

El tercer full consisteix en un seguit de preguntes sobre diversos aspectes de les aportacions de l'autora. Sovint s'intenta relacionar aquestes aportacions amb l'època o altres obres representatives.

El format QV

Un Quadern Virtual és un quadern d'exercicis *on line* i interactiu. Presenta els següents avantatges:

- Té una presentació atractiva
- Permet l'autocorrecció d'alguns exercicis (aquells que demanen una resposta tancada)
- Permet la introducció de tot tipus d'enllaços a pàgines web
- Permet que el professorat que ho desitgi pugui descarregar el Quadern Virtual i adaptar-lo a les seves necessitats o actualitzar-lo
- Permet l'avaluació, correcció i intercanvi d'informació entre professorat i alumnat en xarxa a través de l'entorn educampus.
- Permet el treball en grup amb una pissarra digital i el treball individual amb l'ús de l'ordinador.

Les pràctiques han estat concebudes com a Quaderns Virtuals. Aquests Quaderns Virtuals contenen exercicis que poden ésser corregits de manera automàtica i d'altres que, com que no tenen una resposta tancada i única, no permeten aquest tipus de correcció. Hem intentat en la mesura del possible, mantenir un cert equilibri entre aquests dos tipus de qüestions. Lògicament l'estructura i característiques dels QV potencien els exercicis amb resposta tancada i per tant que pot ser autocorregida. Aquest és un dels avantatges dels quaderns virtuals. Però és també una de les seves limitacions. En un moment en que els dèficits en el domini de l'expressió escrita són evidents, aquest tipus d'exercici no permeten una millora en aquest àmbit. Per tal de compensar aquesta deficiència, les activitats de resposta oberta permeten treballar aquesta habilitat tot i que òbviament no poden ser autocorregits.

Els exercicis que l'alumnat realitza amb el Quadern Virtual poden ser corregits i avaluats en xarxa en l'entorn *educampus*. Recomanem que el professorat que no estigui

familiaritzat en el treball en Quaderns Virtuals consulti els materials (curs telemàtic D82) a la web :

http://jasper.xtec.cat:7451/cdweb/dades/actu/actual_matform/materials/td82/index.htm

Voldríem subratllar alguns fets bàsics del treball en Quaderns Virtuals.

- Els QV no es poden executar des d'un ordinador no connectat a internet.
- Els QV no es poden visionar correctament sense el motor *Java* que podem descarregar fàcilment i de manera gratuïta www.java.com
- Si volem realitzar-ne l'avaluació en xarxa caldrà que tant el professorat com l'alumnat tingui accés a l'entorn *educampus* i per tant els cal estar donats d'alta com a usuaris i tenir un codi d'accés (gran part de l'alumnat està donat d'alta però cal que ho comprovem, ja que sovint no és un àmbit massa utilitzat per a ells). Es pot avaluar en xarxa si editem la proposta des de l'editor de propostes de l'*educampus* (podeu fer-ho seguint les instruccions que trobareu en els materials abans esmentats)
- El QV es pot modificar si es descarrega a l'espai de treball propi.
- Els QV es poden imprimir.

Bibliografia

La bibliografia citada fa referència especialment a temes de coeducació, obres generals i materials per a l'elaboració dels QV. La bibliografia específica de cada autora surt en el QV corresponent.

ALIC, M.: *El Legado de Hipatia. Historia de las mujeres de ciencia desde la Antigüedad hasta el Siglo XIX*, Ed. Siglo XXI, Madrid.

AA.VV.: *Escriutores. De Caterina Albert als nostres dies*, Fundació Lluís Carulla, 2005.

AA.VV.: *Autoridad femenina, autoridad científica: las mujeres y la ciencia, Maleta pedagògica amb material divers*, Centre Municipal d'Informació i Recursos per a les Dones, Ajuntament de Barcelona.

AA.VV.: *The international who's who of women*, Europa Publications, London, 1997.

BONAL, X.: *Las actitudes del profesorado ante la coeducación. Propuestas de intervención*, Ed. Grao, Biblioteca de aula, 114. Barcelona, 1997

DRONKE, P.: *Las escritoras de la Edad Media*, Ed. Crítica, Barcelona, 1994.

GISBERT, M.: *Telemática y coeducación en los inicios de un nuevo milenio*, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona.

GÓMEZ, J.: *Quaderns virtuals: aprenentatge i avaluació en xarxa, PIE. (Manual del Curs telemàtic).*

GONZÁLEZ, M.J.: *Les artistes i la modernitat. Política i representacions a L'Avenc*, n.312, abril 2006.

HARDING, S.: *Ciencia y feminismo*, Barcelona, 1995.

INSTITUTO DE LA MUJER: *En femenino y en masculino*, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Madrid, 1999.

LLINÀS; MASÓ, A; SÁNCHEZ, M.: *Les dones i les filosofies*, Diputació de Barcelona, 2002.

PULEO, ALICIA (coord.), *La Filosofía contemporánea desde una perspectiva no androcéntrica*, Secretaría de Estado de Educación, Ministerio de Educación y Ciencia, 1996

URRUZOLA, M^a.J.: *Introducció a la Filosofia Coeducadora*, Ed. Maite Canal, Bilbao, 1995

URRUZOLA, Mª J.: *¿Es posible coeducar en la actual escuela mixta? Una programación curricular de aula sobre las relaciones afectivas y sexuales*, ed. Maite Canal, Bilbao, 1991.

VALERA, J.M : *Recursos para la Producción Multimedia* , UNED, 2000.

VERKEN, V. M.; HERNÁNDEZ ZUBIZARRETA : *Mujeres, tecnología y desarrollo*. Madrid: Ministerio de Asuntos Sociales/Instituto de la Mujer.